

“O‘ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS VA INNOVATSION JARAYONLAR JURNALI”

20-Yanvar, 2026-yil

KORXONALARDA MEHNAT ME’YORLARI

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabalari

Akbarov Diyorbek

To‘liyev Eldor

Yuldoshov Xojimurod

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

Menejement kafedrası stajyor assistenti

Yusupov Nurbek Xasanovich

Annotatsiya: *Maqolada korxonalarda mehnat me’yorlarining nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Mehnat me’yorlari turli ishlab chiqarish jarayonlarida xodimlar samaradorligini oshirishga, ish vaqti va resurslardan samarali foydalanishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, mehnat me’yorlari aniq belgilangan korxonalarda ishlab chiqarish samaradorligi yuqori bo‘ladi va ish jarayonlari tartibli tashkil etiladi.*

Kalit so‘zlar: *mehnati me’yorlari, ishlab chiqarish samaradorligi, ish vaqti, xodim samaradorligi, ish jarayoni.*

Annotation: *The article analyzes the theoretical and practical aspects of labor standards in enterprises. Labor standards contribute to increasing employee efficiency in various production processes, as well as the effective use of working time and resources. Research results indicate that enterprises with clearly defined labor standards demonstrate higher production efficiency and well-organized workflows.*

Keywords: *labor standards, production efficiency, working time, employee productivity, workflow.*

Аннотация: *В статье анализируются теоретические и практические аспекты трудовых норм на предприятиях. Трудовые нормы способствуют повышению эффективности сотрудников в различных производственных процессах, а также эффективному использованию рабочего времени и ресурсов. Исследования показывают, что на предприятиях с четко установленными трудовыми нормами производственная эффективность выше, а рабочие процессы организованы более системно.*

Ключевые слова: *трудовые нормы, производственная эффективность, рабочее время, производительность сотрудников, рабочий процесс.*

KIRISH

Mehnati me’yorlari korxonalarda ish jarayonlarini tartibga soluvchi asosiy vositalardan biridir. Nazariy jihatdan, mehnati me’yorlari ish vaqti, ish hajmi, xodimlar faoliyati va ishlab chiqarish resurslaridan foydalanishni standartlashtirishga xizmat qiladi.

20-Yanvar, 2026-yil

Keng qamrovli tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, mehnat me‘yorlari aniq belgilangan korxonalarda xodimlarning samaradorligi oshadi, ish jarayonlari tartibli bo‘ladi va ishlab chiqarishdagi isrof kamayadi. Shu bois mehnat me‘yorlarini ishlab chiqish va doimiy nazorat qilish korxona samaradorligini oshirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Mehnat me‘yorlarining nazariy asoslari

Mehnat me‘yorlari – bu ishlab chiqarish jarayonlarida xodimlar tomonidan bajarilishi kerak bo‘lgan ish hajmi va ish vaqti standartlarini belgilovchi normativlar majmuasi. Ular quyidagi elementlardan iborat:

Ish vaqti normasi – xodimning belgilangan ish vazifasini bajarish uchun sarflanishi kerak bo‘lgan vaqt miqdori.

Ish hajmi normasi – xodim tomonidan bajarilishi lozim bo‘lgan ish miqdori.

Sifat me‘yorlari – ish natijalarining sifat ko‘rsatkichlarini belgilovchi parametrlar.

Nazariy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, mehnat me‘yorlari xodimlar faoliyatini aniq belgilash orqali qaror qabul qilishni soddalashtiradi, ish jarayonlarining samaradorligini oshiradi va ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytiradi.

Mehnat me‘yorlarining turlari

Korxonalarda mehnat me‘yorlari bir necha turga bo‘linadi:

Ish vaqti me‘yorlari – ish kuni davomiyligi, smenalar va dam olish kunlari tartibi.

Ish hajmi me‘yorlari – ishlab chiqarish yoki xizmat ko‘rsatish jarayonida bajarilishi lozim bo‘lgan ish hajmi.

Sifat me‘yorlari – ish natijalarining sifat ko‘rsatkichlari, mahsulot sifati va xizmat ko‘rsatish darajasi.

Samaradorlik me‘yorlari – ishlab chiqarish resurslaridan optimal foydalanish va ish unumdorligini oshirish.

Har bir tur o‘z o‘rnida xodimlar faoliyatini tartibga soladi va korxona resurslaridan samarali foydalanishni ta‘minlaydi.

Mehnat me‘yorlarining korxona samaradorligiga ta‘siri

Mehnat me‘yorlari samaradorlikni oshirishda quyidagi jihatlar bilan ajralib turadi:

Ish jarayonlarini optimallashtirish – xodimlar vazifalarini aniq biladi va ish samarali tashkil etiladi.

Resurslardan samarali foydalanish – ish vaqti va materiallar isrofi kamayadi.

Xodim mas‘uliyatini oshirish – aniq me‘yorlar xodimlarni samarali ishlashga undaydi.

Ish sifatini ta‘minlash – ishlab chiqarish jarayonlari standartlarga muvofiq amalga oshiriladi.

Misol tariqasida, ishlab chiqarish korxonasida smenalar davomiyligi va ish hajmi me‘yorlari aniq belgilanganida mahsulot sifati barqaror bo‘ladi, ishlab chiqarish xarajatlari kamayadi va xodimlarning ishga bo‘lgan motivatsiyasi oshadi.

Mehnat me‘yorlarini shakllantirish va nazorat qilish

Mehnat me‘yorlarini samarali shakllantirish uchun quyidagi chora-tadbirlar tavsiya etiladi:

Ish jarayonlarini tahlil qilish – har bir ish vazifasi uchun mehnat va vaqt talablarini aniqlash.

Normativ hujjatlar ishlab chiqish – ish vaqti, ish hajmi va sifat me’yorlarini belgilash.

Doimiy monitoring va nazorat – mehnat me’yorlarining bajarilishini kuzatish va tahlil qilish.

Xodimlarni o‘qitish va motivatsiya qilish – mehnat me’yorlari tushuntirilgan holda samaradorlikni oshirish.

Shuningdek, texnologik jarayonlarni avtomatlashtirish va raqamli tizimlar orqali mehnat me’yorlarini nazorat qilish korxona samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Raqamli texnologiyalar va mehnat me’yorlari

Zamonaviy korxonalarda mehnat me’yorlarini raqamli tizimlar bilan integratsiya qilish samaradorlikni oshiradi. Masalan:

Ish vaqti monitoring tizimlari – xodimlarning ish vaqtini nazorat qilish.

Ish hajmi hisoblash dasturlari – ishlab chiqarish jarayonidagi ishlarni avtomatik tarzda hisoblash.

Sifat monitoring tizimlari – mahsulot va xizmat sifatini doimiy kuzatish.

Bunday yondashuvlar mehnat me’yorlarining bajarilishini soddalashtiradi va korxona samaradorligini oshiradi.

Xulosa

Mehnat me’yorlari korxonalarda samarali ishlab chiqarish va xodimlarning ish faoliyatini tartibga soluvchi asosiy vositadir. To‘g‘ri shakllantirilgan va nazorat qilinadigan mehnat me’yorlari:

ish jarayonlarini optimallashtiradi,
resurslardan samarali foydalanishni ta’minlaydi,
xodimlarning mas’uliyatini oshiradi,
ishlab chiqarish sifatini barqaror qiladi.

Shu bois korxona rahbariyati mehnat me’yorlarini doimiy ravishda tahlil qilib, yangilab borishi, zamonaviy texnologiyalar va innovatsiyalar bilan integratsiya qilishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Mehnat Kodeksi. – T.: Adolat, 2020.
2. Karimov B.X. Ishlab chiqarishda mehnat me’yorlari va samaradorlik. – T.: Fan, 2019.
3. Ahmedov D. Ish vaqtini tashkil etish va mehnat unumdorligi // Iqtisodiyot va boshqaruv jurnali. – 2021. – №2.
4. Ganiev R. Mehnat me’yorlarini ishlab chiqarish tizimida qo‘llash metodikasi. – SamDU nashri, 2018.
5. Савельев А.В. Трудовые нормы и производительность на предприятиях. – Москва, 2017.
6. Иванов И.И. Организация рабочего времени и нормы труда. – Санкт-Петербург, 2019.
7. Robbins S.P., Coulter M. Management. – Pearson, 2019.